

પ્રવચન નં. ૧૭૫, શ્લોક-૨૫૯, ગાથા-૧૫૧, મંગળવાર, જયેષ્ઠ વદ ૧૧,

તા.૦૮-૦૭-૮૦

‘નિયમસાર’ ૧૫૦ ગાથા ટીકા પૂરી થઈ ગઈ. ટીકા પૂરી થયા પછી શ્લોક છે, શ્લોક. ‘એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૮૦મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’

સ્વેચ્છાસમુચ્છલદનલ્પવિકલ્પાજાલા-
મેવં વ્યતીત્ય મહતીં નયપક્ષકક્ષામ્ ।
અન્તર્બહિઃ સમરસૈકરસસ્વભાવં
સ્વં ભાવમેકમુપયાત્યનુભૂતિમાત્રમ્ ॥

શ્લોકાર્થ :- ‘એ પ્રમાણે જેમાં બહુ વિકલ્પોની જાળો આપોઆપ ઊઠે છે...’ અહીં ખૂબી ઈ છે. આહાહા...! છે ‘સમયસાર’નો કળશ. જે વિકલ્પની ગાથાઓ આવી છે ને? પછી એ ગાથા મૂકી છે. આત્મા તો સચ્ચિદાનંદ પરમ પવિત્ર પરમાત્મસ્વરૂપ જ છે. એમાં તો અલ્પતાનો અને વિકલ્પતાનો પણ અવકાશ નથી. અલ્પતા અને વિકલ્પતા બેયનો એમાં અવકાશ નથી. પૂર્ણ અને નિર્વિકલ્પ વસ્તુ છે. આહાહા...! પણ એમાં બહુ વિકલ્પની જાળ આપોઆપ ઊઠે છે. એટલે પર્યાયમાંથી વિકલ્પ ઊઠે છે. આહાહા...! વસ્તુ તો વસ્તુ છે. ગમે તેટલા વિકલ્પ હોય પણ વસ્તુ તો પરમાત્મસ્વરૂપ છે. એમાં ખામી, ખોટ કાંઈ આવતી નથી. આહાહા...! એવી એ ચીજ છે, અખંડ આનંદ ચૈતન્યમૂર્તિ કે જેમાં વિકલ્પનો અવકાશ તો નથી પણ અલ્પતાનો અવકાશ નથી. પૂર્ણ સ્વરૂપ છે. આહાહા...! એમાં કહે છે, ‘બહુ વિકલ્પોની જાળ આપોઆપ ઊઠે છે...’ આપો આપ ઊઠે એટલે? સ્વભાવમાં નથી-વસ્તુમાં નથી અને પર્યાયમાં અદ્વરથી ઉત્પન્ન થાય છે. એમ કહેવા માગે છે. આહાહા...! સ્વરૂપ છે એમાં એ વાત છે નહિ. પર્યાયમાં છેડે વિકલ્પની જાળ, દયા, દાન, વ્રત, કામ, ક્રોધ, આ વેપાર-ધંધા આદિના વિકલ્પો-પાપ ઊઠે છે, કહે છે. આહાહા...!

પ્રભુ પોતે ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન પરમાત્માસ્વરૂપ જ છે, પરમેશ્વર જ છે પણ પરમેશ્વરની અંદરની પર્યાયમાં આ વિકલ્પ એટલે બંધનના કારણો દુઃખરૂપ દશા આપોઆપ ઊઠે છે. આનંદસ્વરૂપમાં વિકલ્પ ઊઠે કેવો? પ્રભુ! જ્યાં આનંદ છે ત્યાં દુઃખ કેવું? એમ કહેવા માગે છે. સમજાય છે કાંઈ? જ્યાં નિર્વિકલ્પ ચૈતન્યપ્રભુ (છે) ત્યાં વિકલ્પ કેવો? રાગ કેવો? આહાહા...! જ્યાં અખંડ વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ છે ત્યાં રાગના અંશનો અવકાશ ક્યાંથી? એથી એમ કહે છે કે ‘એ પ્રમાણે જેમાં બહુ વિકલ્પોની જાળો આપોઆપ ઊઠે છે...’ વસ્તુમાં નથી, વસ્તુના ગુણમાં નથી. આહાહા...!

પર્યાયમાં આપોઆપ (ઉઠે છે) એમ કહેવાનો આશય એવો છે કે કર્મથી નહિ, તેમ

દ્રવ્ય અને ગુણ સ્વભાવથી નહિ. પર્યાયમાં ઊઠે છે. પહેલા આવી ગયું ને? સંસારજનિત પ્રબળ. આહાહા...! વસ્તુ તો પરમાત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ જ છે. એમ હોવા છતાં વસ્તુમાં વિકલ્પ ઉત્પન્ન થતાં નથી પણ પર્યાયમાં આપોઆપ કર્મની અપેક્ષા વિના અને સ્વભાવની અપેક્ષા વિના આપોઆપ અંદર વિકલ્પ ઊઠે છે. આહાહા...! સમજાય છે? પ્રભુ તો આનંદમૂર્તિ છે. તેમ કર્મથી વિકલ્પ ઊઠે એ છે નહિ. પરથી વિકલ્પ ઊઠે એ છે નહિ. તેમ સ્વભાવ આનંદ ને વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ છે એનાથી પણ વિકલ્પ ઊઠે એવું છે નહિ. એથી આ શબ્દ વાપર્યો છે કે, ‘બહુ વિકલ્પોની જાળો આપોઆપ ઊઠે છે...’ આહાહા...! બેય પડખે જોતા કર્મથી પણ નહિ અને દ્રવ્યથી પણ નહિ. પર્યાયમાં અનાદિ અજ્ઞાનને લઈને વિકલ્પની, દુઃખની જાળ ઉત્પન્ન થાય છે. એ દુઃખ છે, એ દુઃખ છે, આકુળતા છે. આહાહા...! અજ્ઞાનીને એ આકુળતા લાગતી નથી. કેમકે આનંદને જોયો નથી એટલે આકુળતા છે એમ ખબર પડતી નથી. આહાહા...! એથી કહે છે, વિકલ્પની જાળ આપોઆપ ઊઠે છે.

‘એવી મોટી નયપક્ષકથાને (નયપક્ષની ભૂમિને) ઓળંગી જઈને...’ આહાહા...! એવો નયપક્ષ છે એને પણ છોડી દે. હું શુદ્ધ છું, બુદ્ધ છું, અખંડ છું ને એક છું એવા વિકલ્પને પણ ઓળંગી જઈને. આહાહા...! આવો માર્ગ! ‘મોટી નયપક્ષકક્ષા...’ એટલે ઘણા અંદર સૂક્ષ્મ વિકલ્પો ઊઠે એને પણ ઓળંગી જઈને. ધર્મી જીવને સ્વતત્ત્વના અવલંબનને લઈને એમાં વિકલ્પની જાળ ઉત્પન્ન થતી નથી. સ્વતત્ત્વના અવલંબનમાં, સ્વતત્ત્વમાં વિકલ્પ નથી માટે એને વિકલ્પ ઊઠતા નથી. ઓળંગી જઈને (અર્થાત્) એ વિકલ્પને ઓળંગી જઈને. અંતરાત્મા આનંદમૂર્તિ પ્રભુ, એની દૃષ્ટિ લઈને વિકલ્પને ઓળંગી જાય છે. દુઃખની જાળને છોડી દે છે. આહાહા...! આવી વાત! નિવૃત્તિની નવરાશ ન મળે.

અહીં તો બીજી વાત છોડી દીધી. અંતરમાં ગુણ છે એના પક્ષની પણ નયપક્ષકક્ષા ઉત્પન્ન થાય છે. બહારની વાત છોડી દે. સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, મકાન, હાલવું, ચાલવું એ બધી વાત છોડી દે. એ તો બધું જડનું છે. આ વિકલ્પની જાળ આપોઆપ અંદરથી, પર્યાયમાં વિકૃતિ (ઉત્પન્ન થાય છે)... આહાહા...! એને તત્ત્વનો જાણનાર, ચૈતન્યનો વેદનાર એ વિકલ્પને ઓળંગી જાય છે. આનંદનો વેદનાર દુઃખને ઓળંગી જાય છે. વિકલ્પ એ દુઃખ છે. આહાહા...! છે?

‘(નયપક્ષની ભૂમિને) ઓળંગી જઈને...’ એ નયપક્ષની ભૂમિકા જ એને રહેતી નથી એમ કહે છે. એની સત્તામાં છે નહિ તેથી તેની ભૂમિકામાં એ છે નહિ. એ ભૂમિકાને, નયપક્ષની ભૂમિને ઓળંગી જઈને... આહાહા...! ચૈતન્યની ભૂમિ ને આનંદના સ્પર્શમાં, ચૈતન્ય ભગવાન અંદર પરમાત્મા બિરાજે છે. આહાહા...! જેને હવે નાની-મોટી સાધારણ વાત હોય એમાં રસ લાગી જાય એને આ નયપક્ષ ઓળંગવા એ તો બહુ આકરું કામ. નયપક્ષને ઓળંગવાની વાત છે. જગતના (કાર્ય) કરવાનું ને આ કર્યું એ વાત અહીં નથી. આહાહા...!

હાલવું, ચાલવું, બોલવું, ખાવું, પીવું, લખવું એ વાત નહિ. એ વાતથી વિકલ્પ ઊઠે એ વાત અહીં નહિ. એ માથે આવી ગયું છે ને? માથે આવી ગયું છે. ખાવું, સૂવું, ગમન કરવું, સ્થિર રહેવું. આહાહા...! એ નહિ. ફક્ત પોતાને ભૂલીને વિકલ્પની, રાગની વૃત્તિઓનું ઉત્પન્ન થવું તે પોતાની ભૂમિકાને જાણતા આનંદની ભૂમિકા એવી ભગવાનની ભૂમિ છે એને જાણતાં રાગને ઓળંગી જાય છે. આહાહા...!

‘(તત્ત્વવેદી)...’ એ તત્ત્વનો જાણનાર, તત્ત્વનો વેદનાર, આત્મતત્ત્વને અનુભવનાર ‘અંદર અને બહાર સમતા-રસરૂપી એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે...’ અંદરમાં પણ સમતારસ છે, પર્યાયમાં પણ સમતારસ છે. આહાહા...! ‘અંદર અને બહાર સમતા-રસરૂપી એક રસ...’ ઓલો અનેક નયપક્ષ હતો. બહુવિકલ્પની જાળ હતી એની સામે એક લીધો. ‘સમતારસરૂપી એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે...’ આહાહા...! ભગવાનઆત્માનો વિકલ્પના ભાવ રહિત એકલો નિજરસનો સ્વભાવ, એકરૂપ જેનો સ્વભાવ છે. ‘એવા અનુભૂતિમાત્ર...’ ઓહો...! નિશ્ચય સત્ય તો આ છે, પરમસત્ય આ છે. બાકી બધી વાતું. આ ગોઠવું મુશ્કેલ પડે અને ઓલું ગોઠવું સહેલું પડે. કોઈ દિ’ અભ્યાસ નહિ. આહાહા...! ચૈતન્યસત્તા મહાપ્રભુની, જેની એક જ પર્યાય એક સમયમાં, એ બહારના કારણે ન લીધી. ફક્ત અંદરને કારણે હું શુદ્ધ છું, બુદ્ધ છું, અખંડ છું એવા નયની વિકલ્પજાળ ઉઠી... આહાહા...! એને પણ ઓળંગી જઈને. આહાહા...! બહારના વિકલ્પની વાત નથી હવે. અંતરની વિકલ્પજાળ જે છે એને ઓળંગી જઈને. આહાહા...!

‘અંદર અને બહાર સમતા-રસરૂપી...’ એનો અર્થ એ કે વિકલ્પ છે તે અસમતા છે. રાગ છે, આકુળતા છે. એને છોડને સમતારસરૂપી ‘એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે...’ ભગવાનઆત્માનો સમતા વીતરાગતા એકલી શાંતિ અકષાય સ્વભાવ, એવો એક જ જેનો સ્વભાવ છે. એનો એક જ રસ જેનો સ્વભાવ છે. આહાહા...! ‘એવા અનુભૂતિમાત્ર એક પોતાના ભાવને (–સ્વરૂપને) પામે છે.’ તે જીવ પોતાના આત્મભાવને પામે છે. આવી વાતું છે. બહારનું કરવું, હાલવું, ચાલવું, ફલાણું લખવું, બોલવું એ તો ક્યાંય રહી ગયું. એની વાત તો અહીં કરી નહિ. અંતરમાં નયપક્ષનો જે પક્ષ ઊઠે છે, બહારનો નહિ, અંદરમાં પક્ષ જે વિકલ્પ ઊઠે છે... આહાહા...! એને પણ ઓળંગી જઈને તત્ત્વવેદી આનંદના વેદનમાં તેને ઓળંગી જાય છે. આહાહા...! કેમકે એનો આનંદ એક રસ છે. આત્માનો અતીન્દ્રિય આનંદ એક રસ છે. આહાહા...! ટૂંકી ભાષામાં ઘણું મૂક્યું છે.

મુમુક્ષુ :- પ્રમાણ, નય અને નિક્ષેપ ત્રણેય વિકલ્પ છૂટી જાય?

ઉત્તર:- બધા છૂટી જાય. નય-નિક્ષેપ ૧૩મી ગાથામાં ન આવ્યું? ૧૩મી. નય, નિક્ષેપ, પ્રમાણથી નિર્ણય કરે, વિકલ્પ આવે પણ એ છોડે ત્યારે અંદરમાં જાય. આહાહા...!

બહારની વાત તો જુદી જ રહી, આ તો અંતરના આત્મા તરફની, આત્માના વલણવાળા વિકલ્પો જે આવે છે... આહાહા...! એને પણ છોડીને તત્ત્વનો અનુભવ કરે ત્યારે એક રસ,

સમતારસનું વેદન થાય. ત્યારે એને અનુભૂતિ કહેવામાં આવી. આહાહા...! ઓલામાં બહુ વિકલ્પ (શબ્દ) વાપર્યો હતો ને? બહુ વિકલ્પની જાળ વાપર્યો હતો. આપોઆપ ઊઠે. અહીં બહાર અને સમતા અંદર અને બહાર સમતારૂપી. વસ્તુ તો અંતર સમતારસનો પિંડ જ છે પણ પર્યાયમાં પણ સમતારસ પ્રગટ્યો છે. શાંત... શાંત... શાંત... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ...

એના રસને બહાર અને અંદર એક જ જેનો રસ છે. એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે. એકાંત નથી? આ તો એકાંત કર્યું. 'સમતા-રસરૂપી એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે...' કથંચિત્ રાગ અને કથંચિત્ વિકારનો. એ વાત જ નથી. આહાહા...! આનું નામ એકાંત છે. 'એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે.' કથંચિત્ વ્યવહારથી થાય અને કથંચિત્ નિશ્ચયથી થાય એવો ભેદ નથી. કથનમાં આવે પણ વસ્તુસ્વરૂપના અનુભવમાં નથી. કથન વખતે કથન વ્યવહાર આવે, જાણે પણ પોતાના રસમાં જ્યાં જતાં એવી 'અનુભૂતિમાત્ર એક પોતાના ભાવને (—સ્વરૂપને) પામે છે.' એનું નામ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, અનુભૂતિ, આનંદનો સ્વાદ, મોક્ષના માર્ગની પહેલી સીઠી એવું નામ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ગુણ તો અનંત છે અને રસ એક જ કેમ?

ઉત્તર :- એક જ રસ સમતા. અનંતગુણનો રસ. ભેદ ક્યાં છે ત્યાં? ભેદ ક્યાં છે કે આ જ્ઞાનનો રસ અને આ આનંદનો રસ. વિકલ્પનો ભેદ જ નથી જ્યાં. એક જ આનંદનો રસ બધા ગુણનો. બધા ગુણના આનંદનો રસ એક રસ જ છે. આહાહા...! ગુણ અનંત છે છતાં એક આનંદનો રસ બધા ગુણના રસમાં એક આનંદનો. જ્ઞાનનો આનંદ, દર્શનનો આનંદ, આનંદનો આનંદ, અસ્તિત્વનો આનંદ, વસ્તુત્વનો આનંદ, એવો એક રસ જ જેનો સમતા સ્વભાવ છે. આહાહા...! આવી વાત ક્યાં...?

એવા પોતાના ભાવને પામે છે. એક રસ જ જેનો સ્વભાવ છે, એમ કીધું કે નહિ? અનંતગુણ છે એમ ન કીધું. અનંતગુણનો આનંદનો રસ એક એનો સ્વભાવ છે. જેમ આકુળતાનો સ્વભાવ દુઃખ છે, અનેક વિકલ્પનો સ્વભાવ દુઃખ છે તો અહીં આત્માનો સ્વભાવ એકલો આનંદ છે. એમ લીધું. આહાહા...! એ અનંતગુણનો આનંદ પણ એકરૂપ રસ છે. ત્યાં ભેદ નથી. આહાહા...!

‘વળી (આ ૧૫૦મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-

તથા હિ -

(મંદાક્રાંતા)

મુક્ત્વા જલ્પં ભવભયકરં બાહ્યમાભ્યન્તરં ચ
સ્મૃત્વા નિત્યં સમરસમયં ચિચ્ચમત્કારમેકમ્ ।
જ્ઞાનજ્યોતિઃ પ્રકટિતનિજાભ્યન્તરાંગાન્તરાત્મા
ક્ષીણે મોહે કિમપિ પરમં તત્ત્વમન્તર્દર્શ ॥૨૫૯॥

[શ્લોકાર્થ :-] ભવભયના કરનારા, બાહ્ય તેમ જ અભ્યંતર જલ્પને છોડીને, સમરસમય (સમતારસમય) એક ચૈતન્યમત્કારને સદા સ્મરીને, જ્ઞાનજ્યોતિ વડે જેણે નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે એવો અંતરાત્મા, મોહ ક્ષીણ થતાં, કોઈ (અદ્ભુત) પરમ તત્ત્વને અંદરમાં દેખે છે. ૨૫૯.

શ્લોક-૨૫૯ ઉપર પ્રવચન

ઓલો તો ‘સમયસાર’નો હતો.

મુક્ત્વા જલ્પં ભવભયકરં બાહ્યમાભ્યન્તરં ચ
સ્મૃત્વા નિત્યં સમરસમયં ચિચ્ચમત્કારમેકમ્ ।
જ્ઞાનજ્યોતિઃ પ્રકટિતનિજાભ્યન્તરાંગાન્તરાત્મા
ક્ષીણે મોહે કિમપિ પરમં તત્ત્વમન્તર્દર્શ ॥૨૫૯॥

શ્લોકાર્થ :- ‘ભવભયના કરનારા, બાહ્ય તેમ જ અભ્યંતર જલ્પને...’ આહાહા...! બાહ્યના વિકલ્પો તો ભવભયના કરનારા છે. કહે છે કે એનાથી ભવનો ભય ભવ ઉત્પન્ન થાય. આહાહા...! એ વિકલ્પનું ફળ ભવ છે. ક્યાં જશે? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે? ‘ભવભયના કરનારા, બાહ્ય તેમ જ અભ્યંતર જલ્પને...’ એ નયપક્ષના જે વિકલ્પ છે એ પણ ભવભયના કરનારા છે. આહાહા...! છે? બાહ્ય તેમ અભ્યંતર જલ્પ. જલ્પ એટલે વિકલ્પ. ‘ભવભયના કરનારા...’ આહાહા...! શુભભાવ તો ક્યાંય અંદર રહી ગયો. વિકલ્પ જે છે એ શુભ છે. આહાહા...! એ પણ ભવભયના કરનારા છે. આહાહા...! આત્મા સંબંધી વિકલ્પો પર્યાયમાં ઊઠ્યા એ

પણ કહે છે કે દુઃખરૂપ છે. આહાહા..!

‘ભવભયના કરનારા,..’ આહાહા..! ભવ થાય. ક્યાં ઊપજે? ક્યાં અવતરે? કેટલો કાળ ત્યાં રહે? કેવા સંયોગોમાં રહે? આહાહા..! નાળ, નાળ હોય ને? એમાં જનાવર ગરી જાય. ખીસકોલી કે ઉંદર, એનો પાર ન હોય ક્યાંય. પાણી ચાલ્યું જતું હોય એમાં મરી જાય. આહાહા..! મૂઝાયને મરી જાય. એ તો સાધારણ ભાવનું ફળ છે. પણ અહીં તો નયપક્ષનું ફળ પણ ભવ કરનાર છે. આહાહા..! આ ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ કહે છે, ટીકાકાર પોતે કહે છે.

‘ભવભયના કરનારા, બાહ્ય તેમ જ અભ્યંતર જલ્પને છોડીને, સમરસમય (સમતારસમય) એક ચૈતન્યચમત્કારને...’ આહાહા..! વીતરાગસ્વરૂપે બિરાજમાન સમતા... સમતા... સમતા... એકલો વીતરાગરસ જ છે. જેમાં એકલો વીતરાગભાવ જ ભર્યો છે. એવો જે ભગવાનઆત્મા એને ‘એક ચૈતન્ય ચમત્કારને સદા સ્મરીને,...’ એનું સ્મરણ કર, કહે છે. ભગવાનનું સ્મરણ પણ ભૂલી જા. આહાહા..! આવીને ભાષા? ‘એક ચૈતન્યચમત્કારને સદા સ્મરીને,...’ બીજો નહિ. આહાહા..! એક ચૈતન્યચમત્કાર. અનંત આનંદ અને અનંત શાંતિથી ભરેલી ચમત્કારિક ચીજ છે. આહાહા..! એને તું સદા સ્મર, એનું સ્મરણ કર. આહાહા..! બીજાને યાદ કરે છે ને સ્મરણ કરે છે (એ) ભૂલી જા. ભગવાનને યાદ કરને. તું પોતે પરમાત્મા છો ને! આહાહા..!

એને ‘સદા સ્મરીને, જ્ઞાનજ્યોતિ વડે...’ આહાહા..! અંતરના ચૈતન્યના પ્રકાશ વડે ‘જેણે નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે...’ જેણે નિજ અભ્યંતર અંગ એટલે શાંતિ અને આનંદ. એ અભ્યંતર અંગ છે. આહાહા..! શાંતિ, આનંદ, વીતરાગતા, અનંતગુણનું એકરૂપ વીતરાગ સ્વરૂપ એવું નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું. અભ્યંતર અંગને જેણે પ્રગટ કર્યું. અહીં અભ્યંતર અંગ કીધું, જોયું! આ શરીર-બરીર નહિ. શરીર અંગ નહિ, વાણી અંગ નહિ, કર્મ અંગ નહિ. આહાહા..! આવું ઝીણું પડે એટલે પછી લોકો વ્યવહારમાં જોડીને કાઢે. વ્યવહારથી થાય, વ્યવહાર કરતાં કરતાં થાય.

મુમુક્ષુ :- આવું લોકોએ વાંચ્યું કે સાંભળ્યું ક્યે દિવસે?

ઉત્તર :- વાંચતા તો હોય પણ અંદરથી નિશ્ચય ન હોય એમ ને એમ એકકોર કાઢી નાખે. વ્યવહારમાં હોય ઈ. અહીં નહોતા બોલતા તે દિ? પંડિત ભેગા થયા હતા. ‘કૈલાશચંદ્રજી’ કહેતા હતા. નિશ્ચયની વાત આવે ત્યારે અમે છોડી દઈએ. વ્યવહારની વાત આવે ત્યારે વિસ્તાર કરીએ. અહીં કહ્યું હતું, (સંવત) ૨૦૦૩ની સાલમાં. આહા..!

આ વાત સાંભળતા હજી એને કઠણ પડે કે આ શું પણ છે? એ ચૈતન્યનો રસ છે. આનંદનો રસ છે. આહાહા..! એક કેરીના રસના સ્વાદમાં ચોંટ્યો. આ તો આનંદનો રસ છે, એ તો ધૂળનો રસ છે. કેરી તો ધૂળ છે. આહાહા..! પુદ્ગલ છે, ધૂળ છે. એનો રસ લાગે. એનો રસ નથી લાગ્યો. એના ઉપર લક્ષ કરીને રાગ કરે છે એનો રસ છે. કેરીનો

રસ એ ચાખતો પણ નથી. આહાહા...! ફક્ત એની મીઠાશ ત્યાં દેખાય, એ રાગને વેદે છે. કેરીના રસને કોઈ વેદતું નથી, કોઈ ખાતું પણ નથી. જડને કોણ ખાય? ચૈતન્ય જડ ખાય? આહાહા...! ચૈતન્ય પોતાના સ્વભાવને ભૂલી અને આ ઠીક છે એવો જે રાગ થાય એને વેદે છે. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે કે નયપક્ષને પણ ઓળંગી જઈ એક ચૈતન્યચમત્કારને સદા સ્મરીને, સદા સ્મરીને. આહાહા...! જેને એક જ લગની લાગી છે. કોઈ વખતે યાદ કરવું અને કોઈ વખતે ભૂલી જવું એમ નહિ. આહાહા...! જુદું પડ્યું એ તો નિરંતર રહેવાનું. રાગથી જુદું પડ્યું એ તો સદા નિરંતર રહેશે એમ કહે છે. સદા સ્મરીને એનો અર્થ એ છે. સદા નિરંતર રહેવાનો. રાગથી ભિન્ન પડ્યો એવો ભગવાન... આહાહા...! આ તો હજી ધર્મના પહેલા પગથિયાની વાત છે. ચારિત્રની વાતું તો કોઈ અલૌકિક વાતું છે. આહાહા...! લૂગડાં ફેરવીને નગ્ન થઈ જાય એટલે સાધુ થઈ જાય એવું કાંઈ નથી, બાપુ! આહાહા...!

‘એક ચૈતન્યચમત્કારને સદા સ્મરીને,...’ આહાહા...! ‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે...’ જ્ઞાનના પ્રકાશ વડે ‘જેણે નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે...’ આહાહા...! જોયું! ‘જેણે નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે...’ આનંદનો રંગ પર્યાયમાં ચડી ગયો છે. આહાહા...! શાંતિનો રસ પર્યાયમાં ચડી ગયો છે. એ અભ્યંતર એનું અંગ છે. આહાહા...! શરીર, વાણી તો નહિ, વિકલ્પની જાળ એ નહિ, શાંતિ અને આનંદ જેનો એક રસ એ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે. આત્માનું અંતર આનંદનું અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે. આહાહા...!

‘એવો અંતરાત્મા,...’ એવો તો અહીં હજી અંતરાત્માની વાત ચાલે છે, પરમાત્માની નહિ. સાધકજીવની વાત ચાલે છે. આહાહા...! ‘એવો અંતરાત્મા, મોહ ક્ષીણ થતાં,...’ ચૈતન્યચમત્કારમાં ચડ્યો એને મોહક્ષીણ થતાં ‘કોઈ (અદ્ભુત) પરમ તત્ત્વને અંદરમાં દેખે છે.’ આહાહા...! પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન દેખે છે. અનંત અનંતગુણનો દરિયો, સુખનો સાગર... આહાહા...! એને અંતરમાં દેખે છે. આહાહા...! છે? ‘પરમ તત્ત્વને અંતરમાં દેખે છે.’ આહાહા...! વિકલ્પમાં નથી, બાહ્યમાં નથી. પૂજા, ભક્તિ અને બહારમાં ધમાલ, દેરાસર ને જાત્રા ને ભક્તિ ને ગજરથ ને વરઘોડા ને એમાં આત્માનું અંગ નથી. આહાહા...! આત્માનું અંગ તો અંતરનું છે. એવો અંતરાત્મા મોહ ક્ષીણ થતાં, મોહનો નાશ કરીને. આ તો મોહ ક્ષીણ થતાં, મોહનો નાશ કરીને એમ ન કહ્યું. અંતરના રસે ચડ્યો અને એનો મોહ ક્ષીણ થતાં એમ કહે છે. આહાહા...! મોહને ક્ષીણ કરે છે એમ પણ શબ્દ ન વાપર્યો.

‘મોહક્ષીણ થતાં...’ આહાહા...! અહીં જ્યાં જામી, ત્યાં મોહ ક્ષીણ થયો. અંતરમાં જ્યાં જમવટ જામી, આનંદ અને વીતરાગભાવની જમવટ થઈ... આહાહા...! ત્યાં મોહ ક્ષીણ થઈ જાય છે. મોહ ક્ષીણ કરે છે એમ પણ શબ્દ ન લીધો. મોહ ક્ષીણ થતાં... આહાહા...! અંતરના આનંદના રસે ચડેલો ભગવાન, એને મોહ ક્ષીણ થતાં ‘કોઈ (અદ્ભુત) પરમ તત્ત્વને...’

ત્રિકાળી પરમાત્મા 'અંદરમાં દેખે છે.' આહાહા...! પરમપારિણામિકભાવ, જ્ઞાયકભાવ એને પૂર્ણ રીતે દેખે છે. આહાહા...! આવી મોટી વાતું છે.

પંચમઆરામાં ભલે મોહ ક્ષીણ નથી પણ આ વસ્તુની સ્થિતિનો અનુભવ તો કરી શકે છે ને? આહાહા...! પંચમઆરાના મુનિ પંચમઆરાના જીવને કહે છે. એમ નથી કે તમે જીવ છો. પંચમઆરે તમને ન ઉત્પન્ન થાય, પ્રભુ! તું તો સદાય ત્રિકાળી પરમાત્મા છો ને! તને કાળ લાગુ પડતો નથી ને. આહાહા...! ત્રણે કાળે નિરાવરણ છો ને. ત્રણે કાળે પોતે સત્‌રૂપ, સત્‌નું સત્ય બિરાજે છે ને. એને અંદરમાં દેખે છે. એવા પરમ તત્ત્વને (દેખે છે). પર્યાય ને રાગ અને નિર્મળ પર્યાયનું પણ લક્ષ ન લીધું. અહીં તો અંદરમાં પરમ તત્ત્વને દેખે છે. પર્યાયને દેખે છે એમ પણ નહિ, નિર્મળ પર્યાય પણ નહિ. નિર્મળ પર્યાય પરમતત્ત્વને અંદરમાં દેખે છે. આહાહા...! ગજબ વાત છે. વાત એવી છે.

'પરમ તત્ત્વને અંદરમાં દેખે છે.' દેખે છે ઈ પર્યાય છે પણ દેખે છે એ દ્રવ્ય છે. દેખે છે એ પર્યાય છે પણ અંદર જે દેખે છે એ દ્રવ્ય છે. પર્યાય દ્રવ્યને દેખે છે. આહાહા...! છે ને? જે પર્યાય રાગમાં રોળાતી અને રાગમાં વિકલ્પજાળમાં હેરાન હેરાન થતી... આહાહા...! એ વિકલ્પજાળ છોડીને, એ પર્યાય નિર્વિકલ્પ થઈને અંતરતત્ત્વને જોવે છે. ભગવાન પૂર્ણ ગુણનો પિંડ અંદર છે. ચૈતન્ય પરમાત્મા છે એમ તે પરિણતિ પરમાત્માને દેખે છે. નિર્મળ પરિણતિ પરમાત્માને દેખે છે. આહાહા...! હવે આ વ્યવહારના પક્ષવાળાને આકરું પડે કે અમારા વ્યવહારથી કાંઈ ન થાય? ન થાય એમ કોણે કહ્યું? વ્યવહારથી થાય, બંધ. રાગ થાય, બંધ થાય. આહાહા...! વ્યવહાર આવે ખરો. વ્યવહાર નથી એમ નહિ. બે નય છે, બે નય છે. બે નયનો વિષય પણ છે. જ્ઞાનીને પણ બેય નયનો વિષય છે. પણ ત્રિકાળીના આશ્રયમાં જે આનંદ છે એ વ્યવહારના આશ્રયમાં દુઃખ છે. આહાહા...! ભારે કામ છે.

મુમુક્ષુ :- પ્રત્યક્ષ દેખે છે કે પરોક્ષ દેખે છે?

ઉત્તર :- પ્રત્યક્ષ. પ્રશ્ન બરાબર છે. અહીં ક્ષીણ મોહ થતાં લીધું ને? હેઠે છે એ હજી પરોક્ષ છે અને આ તો ક્ષીણ મોહ થતાં. એમ કહ્યું ને? મોહનો ક્ષય થતાં... આહાહા...! પંચમઆરાના જીવને પણ આ કહે છે. મોહ ક્ષીણ થતો નથી એવો કાળ છે. આહાહા...! છતાં એ વાત યાદ નથી. આહાહા...! મોહ ક્ષીણ થઈને પર તરફની સાવધાની બંધ પડીને, અંતરની સાવધાની પૂર્ણ ઊગી નીકળે છે. એટલે અભ્યંતરનો અંતરમાં અંગ પ્રગટ થાય છે. ઊગે છે એટલે પ્રગટ થાય છે. છે ને? અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું. આહાહા...! બહુ થોડી ભાષા. ભાવ ઘણા ભર્યા છે. આહાહા...!

પોતાને છોડી પરની જંજાળનો પાર ન મળે. એકલા દુઃખ. નયપક્ષના વિકલ્પ પણ દુઃખ છે તો વેપાર ને ધંધા ને બાયડી-છોકરા તો એકલા દુઃખ, દુઃખ ને દુઃખ. આહાહા...! આ તો અંતર ચીજ છે એના નયપક્ષો. અહીં તો નયપક્ષ આવ્યા છે ને? નયના પક્ષો પણ

દુઃખ છે. આહાહા...! ત્યાં શાંતિ નથી. આહાહા...! આથી કાંઈ બીજો સહેલો ધર્મ નહિ હોય? ધર્મ સહેલો કર કે મોડો પહોંચ, આ છે.

ભગવાન પરમાત્મા સાક્ષાત્ બિરાજે છે. સાક્ષાત્ પ્રભુ બિરાજે છે અંદર. આત્મા તત્ત્વ એ તો પરમાત્મતત્ત્વ જ છે. તારી એક સમયની પર્યાયે ગોટા વાળ્યા છે. ક્યાં સુધી? કે પર મારા, બાયડી મારી, છોકરા મારા, હાલવું મારું, દેખવું મારું, હું રળું ને આમ કરું. એ તો ઠીક. એ તો બહુ સ્થુળ પાપ. પણ નયપક્ષના પર્યાયો... આહાહા...! નિશ્ચયનયનો પક્ષ કરે, અંદર વિકલ્પ ઊઠે (કે) હું જ્ઞાયક છું, હું શુદ્ધ છું, એવો નયનો પક્ષ પણ દુઃખરૂપ છે. આહાહા...! આવું પહોંચી ન શકે એટલે પછી વ્યવહારનો આશ્રય લઈને વાતું કરે. પણ એથી, બાપા! ભવના અંત ન આવે, ભાઈ! કુદરતના નિયમમાં એ કુદરતનો જે સ્વભાવ છે એથી વિરુદ્ધ કરવા જઈશ તો કંઈ નહિ વળે. કુદરતનો સ્વભાવ તો આ છે.

પરમાત્મા પોતે છે. એને વિકલ્પની જાળ પણ દુઃખરૂપ છે. આહાહા...! એ તો વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. ભગવાન કહે છે માટે આમ છે, એમ છે? આહાહા...! એ તો વસ્તુની સ્થિતિ છે. એ તો સ્થિતિ છે એમ ભગવાન જાણીને કહે છે. આહાહા...! ઝીણી વાત ભારે બહુ, બાપુ! અંતરમાં ભગવાન... કેમ બેસે? પામરતામાં જ્યાં અર્પાય ગયેલો. પામરતામાં અર્પાય ગયેલો સમર્પણ થઈ ગયો. એને પરમાત્મામાં અર્પણતા ક્યાંથી આવે? આહાહા...! આ ગાથા તો ઘણી ઊંડી છે. ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ બહુ જ ઊંડા...! આહાહા...! સાક્ષાત ચૈતન્યને પ્રગટ કરીને વાતું કરે છે! આહાહા...!

‘નિજ અભ્યંતર અંગ...’ પાછી ભાષા જોઈ? અભ્યંતર બીજ બહારની ચીજ ભગવાનના અંતર એ નહિ. ‘નિજ અભ્યંતર અંગ પ્રગટ કર્યું છે...’ અંતરના આનંદનું અંગ પ્રગટ કર્યું છે. ‘એવો અંતરાત્મા, મોહ ક્ષીણ થતાં, કોઈ (અદ્ભુત) પરમ તત્ત્વને અંદરમાં દેખે છે.’ જ્યાં પ્રભુ પડ્યો છે, જે અનંતગુણનું દળ છે એને અંતરમાં મોહ ક્ષીણ થતાં અંદરમાં દેખે છે. આહાહા...! ૧૫૦ થઈ.

ગાથા-૧૫૧

જો ધમ્મસુક્કજ્ઞાણમ્હિ પરિણદો સો વિ અંતરંગપ્પા ।

જ્ઞાણવિહીણો સમણો બહિરપ્પા ઇદિ વિજાણીહિ ।।૧૫૧।।

યો ધર્મશુક્લધ્યાનયોઃ પરિણતઃ સોપ્યન્તરંગાત્મા ।

ધ્યાનવિહીનઃ શ્રમણો બહિરાત્મેતિ વિજાણીહિ ।।૧૫૧।।

અત્ર સ્વાત્માશ્રયનિશ્ચયધર્મશુક્લધ્યાનદ્વિતયમેવોપાદેયમિત્યુક્તમ્ ।

इह हि साक्षादन्तरात्मा भगवान् क्षीणकषायः । तस्य खलु भगवतः क्षीणकषायस्य षोडशकषायाणामभावात् दर्शनचारित्रमोहनीयकर्मराजन्ये विलयं गते अत एव सहजचिद्विलासलक्षणमत्यपूर्वमात्मानं शुद्धनिश्चयधर्मशुक्लध्यानद्वयेन नित्यं ध्यायति । आभ्यां ध्यानाभ्यां विहीनो द्रव्यलिंगधारी द्रव्यश्रमणो बहिरात्मेति हे शिष्य त्वं जानीहि ।

વળી ધર્મશુક્લધ્યાનપરિણત અંતરાત્મા જાણજે;
ને ધ્યાનવિરહિત શ્રમણને બહિરંગ આત્મા જાણજે. ૧૫૧.

અન્વયાર્થ :- [ય :] જે [ધર્મશુક્લધ્યાનયો :] ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનમાં [પરિણત :] પરિણત છે [સ : અપિ] તે પણ [અન્તરંગાત્મા] અંતરાત્મા છે; [ધ્યાનવિહીન :] ધ્યાનવિહીન [શ્રમણ :] શ્રમણ [બહિરાત્મા] બહિરાત્મા છે [ઇતિ વિજાનીહિ] એમ જાણ.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં), સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય-શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો જ ઉપાદેય છે એમ કહ્યું છે.

અહીં (આ લોકમાં) ખરેખર સાક્ષાત્ અંતરાત્મા ભગવાન ક્ષીણકષાય છે. ખરેખર તે ભગવાન ક્ષીણકષાયને સોળ કષાયોનો અભાવ હોવાને લીધે દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય કર્મરૂપી યોદ્ધાઓનાં દળ નાશ પામ્યાં છે તેથી તે (ભગવાન ક્ષીણકષાય) *સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ અતિ-અપૂર્વ આત્માને શુદ્ધનિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધનિશ્ચય-શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો વડે નિત્ય ધ્યાવે છે. આ બે ધ્યાનો વિનાનો દ્રવ્યલિંગધારી દ્રવ્યશ્રમણ બહિરાત્મા છે એમ હે શિષ્ય! તું જાણ.

ગાથા-૧૫૧ ઉપર પ્રવચન

૧૫૧. ૧૫૧માં તો એમ કહે છે કે ધ્યાન વિનાનો પ્રાણી એ બહિરાત્મા છે. જુઓ!

जो धम्मसुक्कझाणमिह परिणदो सो वि अंतरंगप्पा ।

झाणविहीणो समणो बहिरप्पा इदि विजाणीहि ।। ૧૫૧ ।।

ભાષા જુઓ! આહાહા...!

વળી ધર્મશુક્લધ્યાનપરિણત અંતરાત્મા જાણજે;

ને ધ્યાનવિરહિત શ્રમણને બહિરંગ આત્મા જાણજે. ૧૫૧.

* સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ = જેનું લક્ષણ (-ચિહ્ન અથવા સ્વરૂપ) સહજ ચૈતન્યનો વિલાસ છે એવા.

આહાહા..! અંતરના ધ્યાન વિનાના આત્માને બહિરાત્મા જાણજે. આહાહા..! અંતરના આત્માના ધ્યાનમાં અંતરાત્મા જાણજે. આહાહા..! એક કરતા એક ગાથાઓ ઊંચી ચડે છે.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં), સ્વાત્માશ્રિત...’ આત્માને અવલંબીને, આત્મા પ્રભુ પરમાત્મા તેને આશ્રયે આશ્રિત ‘નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન...’ જુઓ! કોઈ કહે ધર્મધ્યાન વ્યવહાર રાગને કહ્યો છે. પણ એ તો ઉપચારથી કથન છે. આ નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન. વ્યવહાર-ધર્મધ્યાન કહ્યું છે ને? મોક્ષ અધિકારમાં. ચિંતા-ચિંતા કરે છે. એ વ્યવહાર ધર્મધ્યાન છે. શુભભાવ ધર્મ છે. ‘સમયસાર’ મોક્ષ અધિકારમાં. ચિંતા કરે છે મોક્ષની એ વ્યવહાર-ધર્મધ્યાન. વ્યવહાર એટલે રાગ, રાગ એટલે બંધનનું કારણ. આહાહા..! ભાષા વ્યવહાર ધર્મધ્યાનની છે, હોં ત્યાં. ટીકા એમ છે. આહાહા..! પણ વ્યવહારની ભાષા નિરર્થક છે એમ જાણતો નથી. વ્યવહાર એટલે કાંઈ નહિ, વ્યવહાર એટલે કથનમાત્ર. આહાહા..! છે ખરું. વ્યવહારનો વિષય છે પણ કથનમાત્ર છે, જાણવા માટે છે. આહાહા..!

અહીં કહે છે, ‘અહીં (આ ગાથામાં), સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય-શુક્લધ્યાન...’ અત્યારે શુક્લધ્યાન નથી છતાં એનું સ્વરૂપ જણાવે છે. આહાહા..! કે જેથી તેને ધર્મધ્યાન થતાં ભવિષ્યમાં શુક્લધ્યાન થશે જ અને કેવળજ્ઞાન પામશે. આહાહા..! પરમાત્મા તું થઈશ. ધર્મધ્યાનમાં આવીશ તું તો પરમાત્મા થઈશ. આહાહા..! મુનિરાજ પંચમઆરાના જીવને પણ નિશ્ચય શુક્લધ્યાન પણ સમજાવે છે, જોયું! જે અત્યારે નથી. આહા..! ‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય-શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો જ ઉપાદેય છે...’ બે ધ્યાન જ આદરણીય છે. આહાહા..! એ સિવાય કોઈ પર્યાય કે વિકલ્પ એ પણ ઉપાદેય નથી. પર્યાય ઉપાદેય નથી. પર્યાય પોતે ધ્યાન કરે છે એ ઉપાદેય છે. આહાહા..!

‘અહીં (આ લોકમાં) ખરેખર સાક્ષાત્ અંતરાત્મા ભગવાન ક્ષીણકષાય છે.’ ઉત્કૃષ્ટ લીધું. આહાહા..! ‘(આ લોકમાં) ખરેખર સાક્ષાત્ અંતરાત્મા...’ આહાહા..! એ તો ‘ભગવાન ક્ષીણકષાય છે.’ જેને કષાય નાશ થઈ ગયો છે. બારમું ગુણસ્થાન એ સાક્ષાત્ અંતરાત્મા છે. આહાહા..! જે અત્યારે નથી એની વાત કરે છે. નથી પણ આ કરવું છે ને એ જ કરવું લાવવું છે. ધર્મને સમજીને પણ એ જ લાવવું છે. ભલે કાળ થોડો ફેર પડે, એ લાવવું જ છે અને એ આવવું જ છે. માટે ધર્મધ્યાનની સાથે શુક્લધ્યાનને જોડી દીધું. આહાહા..! એ ધર્મધ્યાનવાળો પડી જાય ને રખડે પછી એ વાત અહીં નહિ. આહાહા..! જેને અંતરાત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એનો જેને આનંદનો સ્વાદ આવ્યો એ અંતરાત્મા નિશ્ચયથી ધર્મધ્યાની છે અને નિશ્ચય શુક્લધ્યાની થશે. આહાહા..! થશે જ. આહાહા..!

‘ખરેખર સાક્ષાત્ અંતરાત્મા ભગવાન ક્ષીણકષાય છે. ખરેખર તે ભગવાન ક્ષીણકષાયને...’ જોયું! એને ભગવાન જ કીધો. ‘સોળ કષાયનો અભાવ હોવાને લીધે...’ એને તો સોળ કષાયનો અભાવ છે. ‘દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય કર્મરૂપી યોદ્ધાઓનાં દળ નાશ પામ્યાં છે...’

આહાહા...! પંચમઆરાના મુનિને ખબર છે કે અત્યારે બારમું ગુણસ્થાન નહિ આવે. પણ છતાં આ પામીને બારમું આવશે એમ બતાવે છે. આહાહા...! ભલે કાળ લાગે. પણ બીજે ભલે આવવાનું કે ત્રીજે ભલે ભલે. એક સ્વર્ગનો ભવ (આવે). સ્વર્ગનો ભવ એ તો વચ્ચે ધર્મશાળા છે. ધર્મશાળા છે. પચ્ચીસ ગાઉ કાપવું હોય તો વીસ ગાઉ ચાલ્યા પછી બાકી પાંચ ગાઉ રહ્યા તો ધર્મશાળા હોય ત્યાં પડાવ નાખે. પછી સવારે ઊઠીને જાવું છે ત્યાં. એમ આ પાંચમા આરાના સાધુ દેહ છૂટીને સ્વર્ગમાં જાય પણ એ તો ધર્મશાળા છે. ન્યાંથી નીકળીને પરમાત્મા થવાના છે. આહાહા...! એટલું જોર આપે છે, પોતે મુનિરાજ એટલું જોર આપે છે. આહાહા...!

‘ભગવાન ક્ષીણકષાયને સોળ કષાયોનો અભાવ હોવાને લીધે દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય કર્મરૂપી યોદ્ધાઓનાં દળ નાશ પામ્યાં છે...’ આહાહા...! દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય, એના જે દળ. મોટા જોધ્યા. જડના જોદ્ધા. જડના જોદ્ધાના દળ નાશ પામ્યા છે. આહાહા...! અને ચૈતન્યનો જોદ્ધો પ્રગટ્યો છે. ‘તેથી તે (ભગવાન ક્ષીણકષાય) સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ...’ નીચે અર્થ છે. ‘સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ = જેનું લક્ષણ (ચિત્ત અથવા સ્વરૂપ) સહજચૈતન્યનો વિલાસ છે એવા.’ આહાહા...! વિલાસ. વિલાસ રમે છે ને? આ વિલાસ. ચૈતન્યવિલાસ છે અહીં તો કહે છે. આહાહા...! જેનો સહજસ્વાભાવિક જ્ઞાનવિલાસ લક્ષણ ‘અતિઅપૂર્વ આત્માને...’ આહાહા...! અતિ અપૂર્વ આત્માને. પૂર્વે કોઈ દિ’ નહોતો કર્યો, જાણ્યો એને શુદ્ધનિશ્ચય ધર્મધ્યાન ‘અને શુદ્ધનિશ્ચય શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો વડે નિત્ય ધ્યાવે છે.’ આહાહા...!

‘તેથી તે (ભગવાન ક્ષીણકષાય) સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ અતિ અપૂર્વ આત્માને...’ જોયું! જેનું લક્ષણ સહજ ચૈતન્યનો વિલાસ છે. આહાહા...! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ છે એનો વિલાસ, પર્યાયમાં આનંદનો વિલાસ છે. આહા...! એવો જે ‘સહજચિદ્વિલાસલક્ષણ અતિ અપૂર્વ આત્માને...’ એવી દશાને અનંત ભવમાં નહિ પામેલો કોઈ દિ’, એવા અપૂર્વ આત્માને ‘શુદ્ધનિશ્ચયધર્મધ્યાન...’ આહાહા...! ‘અને શુદ્ધનિશ્ચય-શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો વડે નિત્ય ધ્યાવે છે.’ બેય (ધ્યાન) નાખ્યા છે. આહાહા...! બેય ધ્યાનને ધ્યાન કહ્યા. શુક્લધ્યાનની પણ ભાવના તો છે ને! ભલે ધર્મધ્યાન છે, શુક્લધ્યાન નથી પણ એની ભાવના તો છે. એની ભાવના કાંઈ ભવના ભાવની નથી. ભવના ભાવની નથી, ભવ કરું એ ભાવ નથી. આહાહા...!

‘અતિ અપૂર્વ આત્માને શુદ્ધનિશ્ચયધર્મધ્યાન અને શુદ્ધનિશ્ચય-શુક્લધ્યાન એ બે ધ્યાનો વડે નિત્ય ધ્યાવે છે.’ આહાહા...! સદા નિત્ય આત્મા છે તો એનો અનુભવ કરતાં સદા નિત્ય આત્મા અનુભવે છે. કોઈ એક સમય પણ એનો વિરહ પડતો નથી. આહાહા...! ‘આ બે ધ્યાનો વિનાનો..’ હવે આકરું નાખ્યું. જેને ધર્મધ્યાન નથી, આત્માનું જેને ધ્યાન

નથી.. આહાહા..! એ ગમે એવો ક્રિયાકાંડી હોય એ ‘દ્રવ્યલિંગધારી દ્રવ્યશ્રમણ બહિરાત્મા છે એમ હે શિષ્ય! તું જાણ.’ ત્રણ વિશેષ આપ્યા. ધર્મધ્યાન કે શુક્લધ્યાન સ્વઆત્માશ્રિત વિનાના જીવને તો ‘દ્રવ્યલિંગધારી, દ્રવ્યશ્રમણ, બહિરાત્મા છે એમ હે શિષ્ય! તું જાણ.’ હે શિષ્ય! તું આમ જાણ. એમ વિશેષ કહે છે.... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)